

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

มหาวิทยาลัยเป็นสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีบทบาทและหน้าที่ในการผลิตผู้รู้ ผู้สร้างความรู้และองค์ความรู้ รวมทั้งการชี้นำสังคม (จรัส สุวรรณเวลา, 2540; ชวน หลีกภัย, 2543, หน้า 9-11; วิจิตร ศรีสะอ้าน, 2543; อมรวิรัช นาคทรพ, 2543, หน้า 9) โดยกำหนดเป็น พันธกิจหลัก 4 ด้านคือการสอน การวิจัย การบริการวิชาการ และการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่ง จะต้องมีการปรับเปลี่ยน และพัฒนาให้สอดคล้องกับกระแสการปฏิรูปการศึกษา ที่กำหนดไว้ใน พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 มหาวิทยาลัยจึงต้องมีการปฏิรูปโครงสร้างและการ บริหารจัดการ พัฒนาระบบการบริหารจัดการในมหาวิทยาลัย สร้างมาตรฐานคุณภาพงานและ คุณภาพคน (ชวน หลีกภัย, 2543, หน้า 9-11; ทบวงมหาวิทยาลัย, 2545, หน้า 4-10) โดยเน้นผลลัพธ์ การปฏิบัติ การสร้างวัฒนธรรมคุณภาพและองค์กรแห่งการเรียนรู้ (ทบวงมหาวิทยาลัย, 2538, หน้า 15; อมรวิรัช นาคทรพ, 2543, หน้า 71)

แนวคิดการบริหารคุณภาพจึงเป็นประเด็นสำคัญในการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่ ทุกภาคส่วนจะต้องตระหนักและหาแนวทางในการพัฒนาคุณภาพในทุกประเด็นที่เกี่ยวข้อง การ จัดรูปแบบการบริหารอุดมศึกษาในปัจจุบัน ยังคงจัดระบบและโครงสร้างการบริหารงานใน มหาวิทยาลัยเป็น 2 หน่วยงานหลัก ได้แก่ งานที่เกี่ยวกับการบริหารจัดการระดับมหาวิทยาลัย และ งานระดับคณะวิชา สำนักวิชา วิทยาลัย ซึ่งเป็นงานวิชาการ มีหน่วยงานสำคัญที่เล็กสุดของการ บริหารวิชาการได้แก่ภาควิชา หรืออาจเรียกเป็นสาขาวิชา หรือกลุ่มวิชา โดยมีหัวหน้าภาควิชา หรือหัวหน้ากลุ่มวิชา หรือประธานสาขาวิชาเป็นหัวหน้าทีม รับผิดชอบร่วมกับอาจารย์ในภาควิชา หรือกลุ่มวิชานั้น ๆ (จรัส สุวรรณเวลา, 2540, หน้า 212-216; พรชูลี อาชวอำรุง และคณะ, 2543, หน้า 5/59; สุธรรม อารีกุล, 2541; Bright, & Richards, 2001, p. 83-84)

การบริหารงานระดับภาควิชา มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อความสำเร็จของมหาวิทยาลัย เนื่องจากภาควิชาเป็นทั้งแหล่งวิชาการและหน่วยบริหารวิชาการ ไม่ว่าจะเป็นการผลิตบัณฑิต การ วิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม หรือการทำนุบำรุงศิลปและวัฒนธรรม ที่เป็นภารกิจหลักของ มหาวิทยาลัยล้วนเป็นงานที่ปฏิบัติโดยภาควิชาทั้งสิ้น นอกจากนี้ภาควิชายังเป็นแหล่งสร้าง วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมในการทำงาน เป็นที่อยู่และที่ทำงานของอาจารย์ เป็นหน่วยกำหนด บทบาทและทิศทางวิชาการ เป็นแหล่งที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนา การคงไว้ และการปรับเปลี่ยน

ความรู้ต่าง ๆ เป็นแหล่งที่อาจารย์ นักศึกษา และผู้บริหารมาพบปะสร้างความคุ้นเคย ทำให้เกิดความสัมพันธ์ใกล้ชิด เกิดการถ่ายทอดความรู้ความสามารถเฉพาะสาขาวิชา เป็นที่หล่อหลอมความคิดและบุคลิกภาพความเป็นนักวิชาการ เป็นที่รวมของอาจารย์ที่มีความสนใจและมีพื้นฐานความรู้ความสามารถเฉพาะสาขาวิชา เป็นที่ปกป้องอาจารย์ (จรัส สุวรรณเวลา, 2540, หน้า 217; Creswell, Wheeler, Seagren, Egly, & Beyer, 1990, pp. 4-5; Bright, & Richards, 2001, p. 88) ภาควิชาจึงบ่งบอกภาพความความชำนาญการเฉพาะสาขานั้น ๆ ดังนั้นหากผู้บริหารระดับภาควิชาได้ใช้ศักยภาพเต็มที่ในการบริหารจัดการ สนับสนุนการสร้างผลงานทางวิชาการของอาจารย์ สร้างความแข็งแกร่งของภาควิชาหรือความชำนาญการเฉพาะสาขาย่อมนำไปสู่การสร้างความเป็นเลิศและการบรรลุเป้าหมายพันธกิจของคณะและมหาวิทยาลัย (จรัส สุวรรณเวลา, 2540, หน้า 229; วิจิตร วรุตบางกูร, 2535; Bennett, 1988, p. 57; Gold, 1998 cited in Weller, 2001, p. 74; Hammond, 2000, pp. 2-4)

คุณภาพการบริหารงานระดับภาควิชาขึ้นอยู่กับองค์ประกอบหลายประการได้แก่ คุณภาพด้านคน หมายถึง ผู้บริหารและคุณภาพอาจารย์ คุณภาพด้านงานและกระบวนการบริหารงาน รวมทั้งการจัดโครงสร้างภาควิชา ต้องเป็นโครงสร้างการบริหารงานที่หัวหน้าภาควิชาสามารถเป็นผู้นำทางวิชาการควบคู่กับการบริหารจัดการ (จรัส สุวรรณเวลา, 2540, หน้า 44-45) การได้มาซึ่งหัวหน้าภาควิชาหรือการสรรหา ต้องมีระบบการได้มาซึ่งผู้บริหารที่เหมาะสม มีความเป็นผู้นำ มีวิสัยทัศน์มองเห็นภาพในอนาคตของสาขาวิชาและมีคุณธรรม (สปีนนท์ เกตุทัต, 2539, หน้า 14-15; Spaid & Parson, 1999, pp. 13-19)

การบริหารงานระดับภาควิชาจะบรรลุผลสำเร็จได้ต้องอาศัยผู้บริหารระดับภาควิชาที่มีสมรรถนะทางการบริหาร สามารถปฏิบัติบทบาทและพันธกิจของภาควิชาได้อย่างครบถ้วนทั้งในด้านการบริหารทั่วไป การวางแผนงานภาควิชาที่ต้องใช้การบริหารเชิงกลยุทธ์เพื่อให้สอดคล้องกับบริบทที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา มีความสามารถในการตัดสินใจได้รวดเร็วทันเวลา สามารถเชื่อมโยงนโยบายและแผนกลยุทธ์ของคณะและมหาวิทยาลัยไปสู่การปฏิบัติ มีสมรรถนะในการบริหารงานบุคคล การบริหารงบประมาณ การสร้างบรรยากาศในการทำงาน การพัฒนางาน กิจกรรมนิสิต การบริหารงานทั่วไป การพัฒนาวิชาชีพและการติดต่อกับหน่วยงานภายนอก ผู้บริหารระดับภาควิชาจึงต้องมีบทบาทผู้นำและผู้ตามได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีคุณลักษณะของผู้นำการเปลี่ยนแปลง มีความเป็นผู้นำทั้งโดยส่วนตัวและด้านวิชาการ เป็นแบบอย่างในการทำงาน สามารถควบคุมคุณภาพมาตรฐานของผลผลิตทางวิชาการ คุณภาพบัณฑิตและคุณภาพอาจารย์ (จรัส สุวรรณเวลา, 2540, หน้า 217; Delmont, 2002; Davies & Ellison, 1997, pp. 203-204; Hilton, 1997; Tucker, 1993) ซึ่งสิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งของตัวชี้วัดผลสำเร็จของการบริหารและความเป็น

เลิศทางวิชาการของภาควิชา (มณีวรรณ ฉัตรอุทัย, 2542, หน้า 83-10; อาทิตยา ดวงมณี, 2541, หน้า 77-93; Bowman, 2002, pp. 158-162; Hammond, 2000) นอกจากนี้ผู้บริหารระดับภาควิชา จะต้องมีความสามารถในการสื่อสาร การสร้างทีมงาน สร้างความร่วมมือร่วม การเสริมสร้างพลังอำนาจ อาจารย์ เป็นตัวแทนในการสื่อสารโดยตรงกับคณบดี เป็นตัวแทนของภาควิชาเป็นสื่อแสดงความเป็นวิชาการของภาควิชา สามารถสร้างบรรยากาศและความมีสุขภาพที่ดีของภาควิชา เพื่อให้อาจารย์สร้างผลผลิตทางวิชาการนำจุดเด่นของตนมาใช้ในการพัฒนางาน การพัฒนาคนและการพัฒนาวิชาชีพ (Bowman, 2002, pp. 158-162; Joyce, 2000; Weller, 2001)

เนื่องจากบทบาทและภารกิจของผู้บริหารมหาวิทยาลัยระดับภาควิชา มีความหลากหลายและท้าทาย ทั้งบทบาทการบริหารและการพัฒนาวิชาการและองค์ความรู้สู่ความเป็นเลิศ บทบาทการพัฒนาอาจารย์ และบทบาทการพัฒนาตนเอง ยังต้องทำหน้าที่สอน วิจัยและบริการวิชาการ ผู้บริหารระดับภาควิชาซึ่งเป็นผู้บริหารระดับกลางหรือระดับปฏิบัติการนั้น มักจะพบความยุ่งยากลำบาก เพราะแม้ว่างานจะมีความสำคัญและมีภารกิจหน้าที่ความรับผิดชอบมากมาย แต่การกำหนดตำแหน่งตามสายงานหรือ โครงสร้างการบริหาร การกำหนดลักษณะงานหลัก และภาระงานที่รับผิดชอบในการบริหารภาควิชายังคงมีความคลุมเครือ อำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการ การบังคับบัญชาไม่ชัดเจน (จรัส สุวรรณเวลา, 2538, หน้า 66, 48; พวงเพชร วัชรอยู่, 2536, หน้า 210; Prasertphan, 1994) ทำให้เกิดความขัดแย้งในบทบาท โดยเฉพาะอย่างยิ่งในระยะแรกที่เข้ารับตำแหน่งใหม่ จากการที่จะต้องทำหน้าที่ทั้งตอบสนองต่อนโยบายของคณะและมหาวิทยาลัย ในขณะที่เดียวกันก็ต้องสนับสนุนและปกป้องรักษาสิทธิประโยชน์ของอาจารย์ในภาควิชา ต้องเจรจาคัดกรองกับคณบดีเกี่ยวกับงบประมาณ อัตรากำลังและทรัพยากรอื่นๆของภาควิชา (Creswell et al., 1990, p. 3; Gold, 1998; Koehler, 1993; Smith & Stewart, 1999, pp. 29-36)

เงื่อนไขที่มีผลต่อคุณภาพการบริหารภาควิชาจึงมีทั้งความไม่ชัดเจนในการกำหนดหน้าที่ความรับผิดชอบและความหลากหลายในบทบาท ซึ่งส่งผลต่อการกำหนดภาระงานของผู้บริหารระดับภาควิชา รวมทั้งกระบวนการเข้าสู่ตำแหน่ง การกำหนดคุณลักษณะหรือคุณสมบัติของผู้ที่จะดำรงตำแหน่ง ที่กำหนดเกณฑ์การสรรหาไว้อย่างกว้าง ๆ โดยพิจารณาจากผู้ที่มีความรู้ด้านวิชาการมากกว่าประสบการณ์หรือความสามารถด้านการบริหาร (จรัส สุวรรณเวลา, 2540; มหาวิทยาลัยบูรพา, 2541; วิจารณ์ พานิช, 2542; Tucker, 1993) และมักพบความขัดแย้งอันเนื่องมาจากการเลือกตั้งผู้บริหาร (สิปนันท เกตุทัต, 2539, หน้า 56-57; Boyan, 1988, p. 54) นอกจากนี้ยังพบว่าไม่ค่อยมีผู้ใดยินดีที่จะรับตำแหน่งหัวหน้าภาควิชา (สุนทราวดี เชียรพิษฐ, 2539; รวีวรรณเผ่ากัณหา, 2543) ดังนั้นถึงแม้จะมีข้อบังคับว่าด้วยการสรรหาหัวหน้าภาควิชาแต่ในทางปฏิบัติจริงมักใช้กระบวนการเลือกตั้งโดยอาจารย์ในภาควิชา หรือการขอร้องให้รับตำแหน่ง

หรือเลือกโดยคนบด ทำให้ได้ผู้บริหารมหาวิทยาลัยระดับภาควิชาที่อ่อนอาวุโส หรือขาดการมี
ขาดประสบการณ์ ขาดความตั้งใจ เกิดสภาพอ่อนแอทางวิชาการ ขาดบรรยากาศการมีส่วนร่วม
ในการทำงาน (จรัส สุวรรณเวลา, 2538, หน้า 48; จรัส สุวรรณเวลา, 2540, หน้า 217-229; พิทยา
บวรวัฒนา, อมรชัย ดันติเมธ และวัฒนพร พึ่งบุญ ณ อยุธยา, 2534; วิจารณ์ พานิช, 2542,
หน้า 33-34) นอกจากนี้ยังพบว่า การเตรียมเข้าสู่ตำแหน่ง การพัฒนาศักยภาพการบริหารงานและ
ความเป็นผู้นำของผู้บริหารระดับภาควิชา ขณะดำรงตำแหน่งยังไม่เป็นระบบ ขาดความต่อเนื่อง
ผู้บริหารระดับสูง ขาดการให้ความใส่ใจอย่างจริงจัง และไม่มั่นใจว่าผู้บริหารระดับภาควิชาเป็น
ทีมงานบริหาร จากงานวิจัยและการสัมภาษณ์หัวหน้าภาควิชาบางท่าน โดยเฉพาะผู้ที่ดำรงตำแหน่ง
ใหม่จะมีความต้องการ การเตรียมเข้าสู่ตำแหน่งและการสร้างความเข้าใจในช่วงระยะเปลี่ยนผ่าน
(พิทยา บวรวัฒนา และคณะ, 2534; Nardi, 1996; Hilton, 1997; Smith & Stewart, 1999)

ปัจจัยเงื่อนไขเหล่านี้ล้วนส่งผลกระทบต่อสมรรถนะหรือความสามารถในการบริหารภาควิชา

การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับภาควิชาและผู้บริหารภาควิชา ที่ผ่านมานั้นการศึกษาเกี่ยวกับ
บทบาท พฤติกรรมการบริหาร พฤติกรรมผู้นำหรือภาวะผู้นำ เช่นงานวิจัยของพวงเพชร วัชรอยู่
(2536) ของประเสริฐพันธ์ (Prasertpan, 1994) ของปรีชา รอดปรีชา (2540) การศึกษาเกี่ยวกับความ
เป็นผู้นำทางวิชาการของหัวหน้าภาควิชาในสถานศึกษาพยาบาลของอัญชลีรัตน์ บุญชินวุฒิกุล
(2530) และ พิชญากรณ์ อิงคามระชร (2532) โดยส่วนใหญ่ใช้เครื่องมือในการวิจัยที่เป็นของ
ต่างประเทศ การศึกษาการเพิ่มคุณภาพและคุณค่าของตำแหน่งหัวหน้าภาควิชา พิทยา บวรวัฒนา
และคณะ (2534) นอกจากนี้มีการศึกษาตัวเองซึ่งสำหรับความเป็นเลิศทางวิชาการของสาขาวิชา
ทางการศึกษาศึกษาในมหาวิทยาลัยของรัฐของอาทิตย์ยา ดวงมณี (2541) ส่วนการศึกษาใน
ต่างประเทศ พบว่ามีการศึกษาเกี่ยวกับการบทบาทหน้าที่ ประเมินผลการปฏิบัติงานของหัวหน้า
ภาควิชา การศึกษาถึงวิสัยทัศน์ บทบาทและสมรรถนะของหัวหน้าภาควิชาในอนาคต และวิธีการ
หรือรูปแบบที่จะพัฒนา หรือการเตรียมหัวหน้าภาควิชาอย่างเป็นระบบ (Eith, 2000; Hilton, 1997;
Nardi, 1996; Narducci, 1997; Weller, 2001; Wieder, 1997) การศึกษาประสบการณ์การบริหาร
ของหัวหน้าภาควิชาใหม่ (Smith & Stewart, 1999) การศึกษาสมรรถนะของผู้บริหารระดับภาควิชา
ของเดลมอนด์ (Delmont, 2002) การศึกษาสมรรถนะของนักการศึกษาพยาบาลของจอห์นเซนและ
คณะ (Johnsen, Aasgaard, Wahl, & Salminen, 2002)

สถาบันการศึกษาพยาบาลในประเทศไทยกำลังอยู่ในกระแสของการเปลี่ยนผ่านการ
ปฏิรูปการศึกษาระดับอุดมศึกษาที่มีนโยบายการปรับสู่ระบบการเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับ ซึ่งเป็น
ที่คาดว่าจะส่งผลกระทบต่อระบบงบประมาณ รายได้ และการบริหารงานบุคคล การจัดโครงสร้างองค์กร

เป็นสำคัญ นอกจากนี้ยังมีกระแสการปฏิรูปสุขภาพที่มุ่งเน้นการดูแลอย่างองค์รวมและประชาชนมีส่วนร่วม เน้นการประกันสุขภาพ และการบริการพยาบาลที่มีคุณภาพ รวมทั้งปรัชญาที่ว่าสุขภาพเป็นสิทธิของประชาชน การมุ่งให้บริการระดับปฐมภูมิที่เน้นการสร้างเสริมสุขภาพ การให้บริการที่ชุมชนหรือที่บ้าน สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นโจทย์สำคัญที่ผู้บริหารการศึกษาพยาบาลจะต้องหาคำตอบและเตรียมการเพื่อให้จัดการศึกษาพยาบาลทุกระดับมีความสอดคล้องกับระบบการบริหารองค์กรและระบบสุขภาพแนวใหม่ (จรัส สุวรรณเวลา, 2546, หน้า 186-197; วิจิตร ศรีสุวรรณ และคณะ, 2544, หน้า 26-41; สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, 2542; Bowen, Lyons, & Young, 2000, pp. 27-33) ทั้งในด้านการผลิตบัณฑิตที่มุ่งให้บัณฑิตพยาบาลระดับปริญญาตรีมีสมรรถนะที่ตอบสนองความต้องการของผู้รับบริการอย่างน้อย 14 ประการ ทัศน บุญทอง, 2544, หน้า 42-48) โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแสดงภาวะผู้นำ และความสามารถในการบริหารจัดการ รวมทั้งทักษะพื้นฐานของพยาบาลได้แก่ ทักษะการสื่อสารและมนุษยสัมพันธ์ ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะการให้ข้อมูลข่าวสาร ทักษะการถ่ายทอดความรู้ การสอน ทักษะการพัฒนาความสามารถในการปฏิบัติ กลวิธีการปรับพฤติกรรม และทักษะการเสริมสร้างพลังอำนาจ การพัฒนาทักษะทางการบริหาร จึงเป็นประเด็นที่อาจารย์และผู้บริหารการศึกษาพยาบาลจะต้องตระหนักและให้ความสำคัญในการผลิตบัณฑิตพยาบาลให้มีสมรรถนะดังกล่าว (ศิริพร ชัมภลิจิต, 2544, หน้า 130-131; Eith, 2002; Johnsen et al., 2002; Moshe-Eilon & Shemy, 2003; Weller, 2001) ส่วนในการผลิตบัณฑิตระดับปริญญาโทและปริญญาเอกจะเน้นการปฏิบัติการพยาบาลขั้นสูงและความชำนาญการเฉพาะสาขาวิชา มุ่งให้บัณฑิตมีสมรรถนะในการบริหารจัดการ มีภาวะผู้นำเช่นกัน รวมทั้งทักษะด้านการสื่อสาร การจัดการองค์กร ทักษะด้านกฎหมายและนโยบาย ทักษะด้านการวิจัย การบริการวิชาการแก่สังคม เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้และการถ่ายทอดความรู้สู่การพัฒนาศาสตร์ทางการพยาบาล

ดังนั้นผู้บริหารระดับภาควิชาหรือประธานสาขาวิชาที่รับผิดชอบในการจัดการเรียนการสอนในภาควิชาหรือกลุ่มวิชา ซึ่งบางสถาบันต้องรับผิดชอบทั้งหลักสูตรปริญญาตรีและบัณฑิตศึกษา จึงควรที่จะต้องมีสมรรถนะทางการบริหาร โดยครอบคลุมสมรรถนะการบริหารวิชาการและการพัฒนาทางวิชาการ มีทักษะการสอน ทักษะการประเมินผล มีสมรรถนะด้านวิชาชีพหรือด้านการปฏิบัติการพยาบาลหรือความชำนาญเฉพาะสาขา นอกจากนี้ผู้บริหารระดับภาควิชาสาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ควรเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ด้านการศึกษาพยาบาล มีภาวะผู้นำ มีสัมพันธภาพที่ดีกับนักศึกษา และมีคุณลักษณะด้านบุคลิกภาพที่เหมาะสม (Gormley, 2003, pp. 174-178; Johnsen et al., 2002) เป็นแบบอย่างที่ดีสำหรับอาจารย์ในภาควิชาและนักศึกษา สร้างวัฒนธรรมในการทำงาน จัดหารายได้และทรัพยากรในการบริหาร และสร้างบรรยากาศในภาควิชาที่เอื้ออำนวย

ให้อาจารย์สามารถทำหน้าที่สอน วิจัย บริการวิชาการ และทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมได้อย่างมีประสิทธิภาพและบูรณาการ อาจารย์มีความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน (กอบกุล พันธุ์เจริญวรกุล และคณะ, 2544; Kraus, Morgan & Matteson, 2003, pp. 304-310)

ประเด็นปัญหาเกี่ยวกับบทบาทและสมรรถนะของผู้บริหารระดับภาควิชาดังกล่าวจึงเป็นสิ่งที่ท้าทายผู้บริหารระดับภาควิชาในระดับคณะและมหาวิทยาลัยในยุคของความรู้และสารสนเทศที่มีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การจัดการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์จึงต้องการผู้บริหารระดับภาควิชาที่มีความสามารถหลากหลายมีความสามารถในการบริหารเชิงกลยุทธ์มีแนวคิดเชิงธุรกิจและมีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงจึงจะทำให้องค์กรปรับตัวได้ทันกาล(Hill,1998)และต้องมีความสามารถในการพัฒนาหลักสูตรการพัฒนาเทคนิคการสอนที่เหมาะสมที่จะนำไปสู่เป้าหมายการสร้างสมรรถนะของบัณฑิตในแต่ละหลักสูตรให้สามารถปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงในอนาคตได้ (Bowen, Lyons, & Young, 2000, pp. 27-33)

ผู้วิจัยเชื่อว่าผู้บริหารระดับภาควิชาหรือกลุ่มวิชายังคงเป็นกลไกที่สำคัญและจำเป็นที่จะยังคงมีอยู่ถึงแม้บางสถาบันจะไม่เรียกชื่อเป็นภาควิชาแต่ยังคงมีหน้าที่ความรับผิดชอบเทียบเคียงกับหัวหน้าภาควิชาหรือหากมีการจัดรูปแบบองค์กรที่ต้องดูแลทั้งหลักสูตรระดับปริญญาตรีระดับปริญญาโทและปริญญาเอกรวมทั้งการอยู่ในช่วงของการเปลี่ยนผ่านสู่การเป็นมหาวิทยาลัยในกำกับ (ทบวงมหาวิทยาลัย,2545,หน้า3) ซึ่งจะต้องมีการกำหนดเป้าหมายเชิงยุทธศาสตร์ในการปรับเปลี่ยนอย่างมีขั้นตอนจึงยังมีความต้องการผู้บริหารระดับภาควิชาที่มีความรู้ความสามารถในการบริหารงานระดับภาควิชาที่เน้นเชิงกลยุทธ์และเชิงธุรกิจมากขึ้น ต้องการผู้บริหารที่มีภาวะผู้นำการเปลี่ยนแปลงและมีแนวคิดของผู้ประกอบการมีแนวคิดการบริหารจัดการที่ดีมีความรับผิดชอบสูงมีความโปร่งใสและสามารถตรวจสอบได้ซึ่งคาดว่าจะจะเป็นปัจจัยหลักที่สำคัญต่อผลสำเร็จของการจัดการศึกษาสาขาพยาบาลศาสตร์รวมทั้งต้องมีความสามารถในการทำหน้าที่อาจารย์พยาบาลที่ต้องทำหน้าที่ทั้งด้านการสอนการปฏิบัติการพยาบาลและการวิจัยที่เน้นความมีประสิทธิภาพเพื่อลดต้นทุนและผู้บริหารควรที่จะต้องมีความสามารถในการสร้างรายได้แก่สถาบันโดยผ่านการวิจัยการสร้างหลักสูตรหรือการพัฒนาโปรแกรมทางวิชาการ การบริการวิชาการที่ตอบสนองต่อความต้องการของสังคม (Sullivan, 1999) ดังนั้นผู้วิจัยจึงต้องการที่จะศึกษาถึงองค์ประกอบสมรรถนะทางการบริหารของผู้บริหารระดับภาควิชาสาขาพยาบาลศาสตร์ในบริบทการศึกษาพยาบาลไทย ว่าควรมีองค์ประกอบใดบ้างที่สำคัญและจำเป็นและตัวชี้วัดในแต่ละองค์ประกอบสมรรถนะนั้นเป็นอย่างไร ซึ่งสถาบันการศึกษาพยาบาลควรกำหนดสมรรถนะหลักทางการบริหารของผู้บริหารระดับภาควิชาที่สำคัญและจำเป็น เพื่อนำไปสู่การพัฒนาเครื่องมือประเมินสมรรถนะ รวมทั้งศึกษารูปแบบการพัฒนาสมรรถนะทางการ

บริหารของผู้บริหารระดับภาควิชา ว่าควรเป็นอย่างไรจึงจะสอดคล้องกับปัจจัยเงื่อนไขหรือบริบทที่เป็นอยู่ ข้อมูลที่ได้จากการวิจัยจะทำให้ทราบถึงองค์ประกอบสมรรถนะทางการบริหารของผู้บริหารระดับภาควิชา สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ที่ควรจะเป็น รวมทั้งทราบแนวทางในการสร้างระบบงานและปัจจัยเอื้อที่สนับสนุนการพัฒนาสมรรถนะผู้บริหารระดับภาควิชา การพัฒนาเครื่องมือในการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้บริหารระดับภาควิชา ตลอดจนแนวทางในการบริหารสมรรถนะอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง ซึ่งจะทำให้สถาบันการศึกษาพยาบาลพัฒนาผู้องค์กรแห่งการเรียนรู้ต่อไป

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาองค์ประกอบสมรรถนะทางการบริหารของผู้บริหารระดับภาควิชา สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ สังกัดมหาวิทยาลัยของรัฐ
2. เพื่อสร้างรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะทางการบริหารของผู้บริหารระดับภาควิชา สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ สังกัดมหาวิทยาลัยของรัฐ

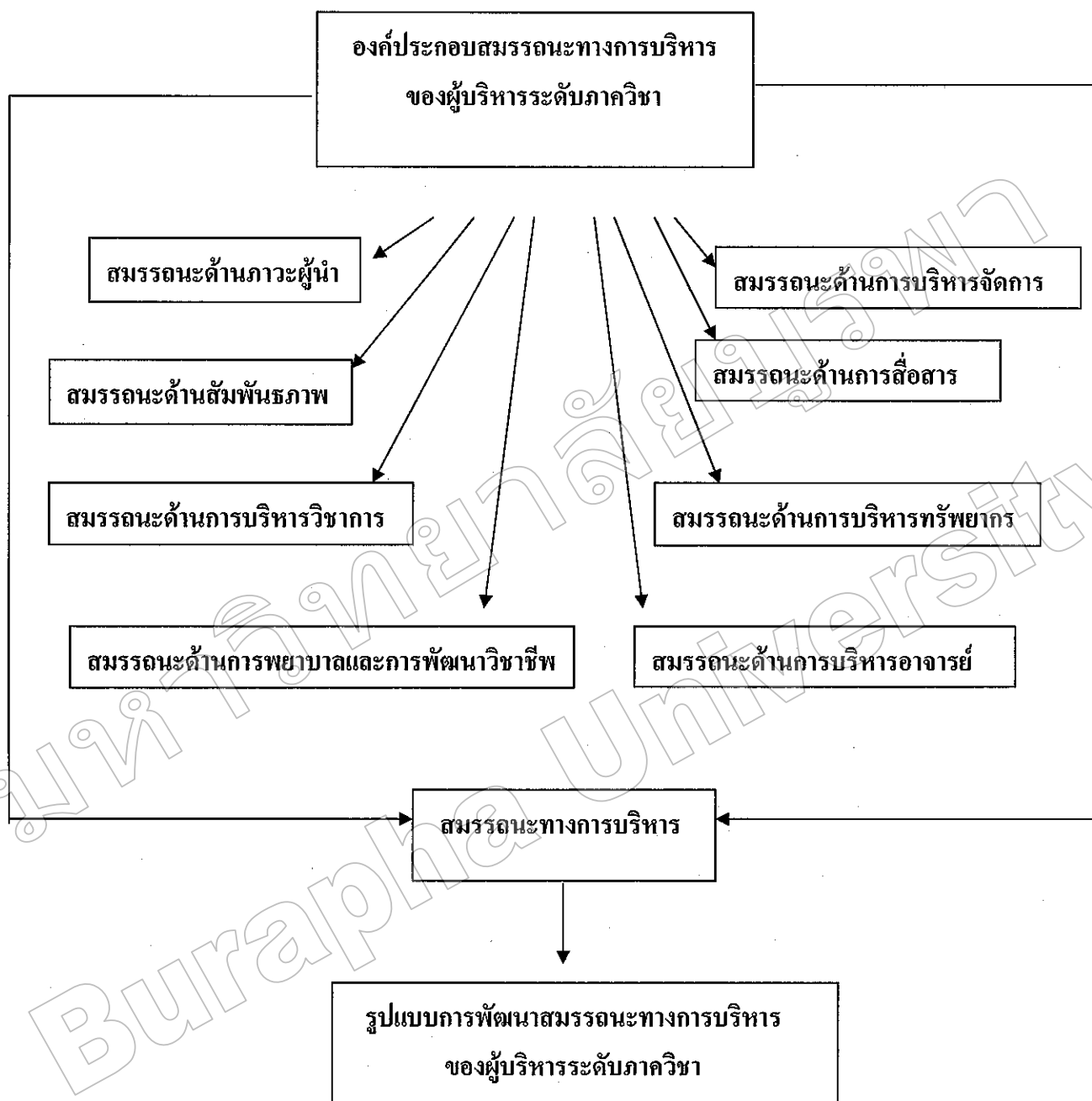
คำถามในการวิจัย

1. องค์ประกอบสมรรถนะทางการบริหารของผู้บริหารระดับภาควิชา สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ สังกัดมหาวิทยาลัยของรัฐ ควรประกอบด้วยสมรรถนะที่สำคัญด้านใดบ้าง
2. รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะทางการบริหารของผู้บริหารระดับภาควิชาสาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ สังกัดมหาวิทยาลัยของรัฐ ควรประกอบด้วยยุทธศาสตร์อะไรบ้าง

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การวิจัยเพื่อสังเคราะห์องค์ประกอบสมรรถนะการบริหารของผู้บริหารระดับภาควิชา สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะ แนวคิดการบริหารและบทบาทของผู้บริหารระดับภาควิชาและการศึกษาพยาบาล ซึ่งนักการศึกษาและนักวิจัยได้อธิบายถึงสมรรถนะ สรุปได้ดังคำจำกัดความที่ผู้วิจัยนิยามว่า สมรรถนะหมายถึง ความสามารถของบุคคลที่มีผลต่อความสำเร็จตามเป้าหมายของงานที่กำหนดในตำแหน่งนั้น ๆ โดยผู้ที่ดำรงตำแหน่งนั้นจะต้องมีความรู้ เจตคติ ทักษะ ประสบการณ์และคุณลักษณะที่จะทำให้การปฏิบัติงานบรรลุผลสำเร็จตามมาตรฐานขั้นต่ำที่พึงพอใจได้ ซึ่งเป็นคุณลักษณะที่แสดงถึงขีดความสามารถของผู้บริหารระดับภาควิชาในการบริหารภาควิชาให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยแนวคิดสมรรถนะของผู้บริหารระดับกลางที่กำหนดโดยศูนย์การประเมินการศึกษาแห่งชาติ

(National Educational Assessment Centre: NEAC) ของประเทศอังกฤษ (Davies & Ellison, 1997) แนวคิดของเดลมอนด์ (Delmont, 2002, p. 49) แนวคิดของสเปนเซอร์และสเปนเซอร์ (Spencer & Spencer, 1993) แนวคิดของซีดานแมนลักคา (Sydanmaanlakka, 2002) แนวคิดของเวลเลอร์ (Weller, 2001) แนวคิดของจอห์นสัน (Johnson, 1998, pp.24-32) และแนวคิดของจอห์นเซนและคณะ (Johnsen et al., 2002) สรุปเป็นสมรรถนะทางการบริหารของผู้บริหารระดับภาควิชา 8 ด้าน คือ 1) ด้านการบริหารจัดการ 2) สมรรถนะด้านภาวะผู้นำ 3) สมรรถนะด้านสัมพันธภาพ 4) สมรรถนะด้านการสื่อสาร 5) สมรรถนะด้านการบริหารวิชาการ 6) สมรรถนะด้านการบริหารทรัพยากร 7) สมรรถนะด้านการบริหารอาจารย์ และ 8) สมรรถนะด้านการพยาบาลและการพัฒนาวิชาชีพ เพื่อเป็นแนวคำถามในการสัมภาษณ์ผู้บริหารและอาจารย์พยาบาล เกี่ยวกับสมรรถนะทางการบริหารที่สำคัญและจำเป็นที่ผู้บริหารระดับภาควิชาในสถาบันการศึกษาพยาบาลที่สังกัดมหาวิทยาลัยของรัฐควรมีและใช้ในการบริหารภาควิชาหรือสาขาวิชาหรือกลุ่มวิชา และแต่ละด้านควรมีตัวชี้วัดสมรรถนะย่อยๆ อะไรบ้าง ควรมีรูปแบบหรือแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะทางการบริหารของผู้บริหารระดับภาควิชา สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์อย่างไร ดังกรอบแนวคิดเบื้องต้นในการวิจัยตามภาพที่ 1

ภาพที่ 1 กรอบแนวคิดเบื้องต้นในการวิจัย

ความสำคัญของการวิจัย

การศึกษาสมรรถนะทางการบริหารของผู้บริหารระดับภาควิชา สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ ทำให้ได้ประโยชน์และข้อเสนอต่อการพัฒนาผู้บริหารภาควิชา เพื่อนำไปสู่การปรับระบบ และกลไกในการบริหารการศึกษาพยาบาล และการศึกษาระดับอุดมศึกษา ดังนี้

1. ผู้บริหารการศึกษาพยาบาลได้แนวทางในการพัฒนาสมรรถนะทางการบริหารของผู้บริหารระดับภาควิชา เพื่อการปรับระบบและจัดโครงสร้างการบริหารระดับภาควิชาตามปัจจัยเงื่อนไขที่ได้จากข้อมูลและบริบทที่เป็นจริงตามสภาพการณ์การจัดการศึกษาพยาบาลในปัจจุบัน
2. ผู้บริหารการศึกษาพยาบาลได้แนวทางในการประเมินคุณภาพการบริหารงานระดับภาควิชาของผู้บริหารระดับภาควิชา ที่สามารถจัดอันดับเทียบเคียงในแต่ละสถาบันการศึกษาพยาบาลในสังกัดมหาวิทยาลัยของรัฐได้ ซึ่งสามารถนำไปสู่การสร้างเครือข่ายการทำงานร่วมกันระหว่างสาขาวิชา ระหว่างสถาบันเพื่อสร้างเสริมจุดเด่นระหว่างกัน และอาจส่งผลให้เกิดการพัฒนาความชำนาญความถนัดของแต่ละสาขาวิชาได้
3. ผู้บริหารมหาวิทยาลัยได้แนวทางในการเตรียมอาจารย์การเข้าสู่ตำแหน่งผู้บริหารระดับภาควิชา วิธีการสรรหา การพัฒนาและบำรุงรักษา ประเมินผลการปฏิบัติงาน ซึ่งอาจทำให้มหาวิทยาลัยสามารถใช้ประโยชน์จากพลังความสามารถของผู้บริหารระดับภาควิชาอย่างเต็มศักยภาพ
4. ผู้บริหารมหาวิทยาลัยได้แนวทางในการปรับระบบโครงสร้างและกลไกการบริหารมหาวิทยาลัยที่มีประสิทธิภาพ มีความคล่องตัว มีการบริหารจัดการที่ระดับภาควิชาที่สอดคล้องกับการปฏิรูประบบราชการ

ขอบเขตของการวิจัย

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา
งานวิจัยนี้มุ่งศึกษาเกี่ยวกับสมรรถนะและรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะทางการบริหารของผู้บริหารระดับภาควิชา สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ เท่านั้น โดยกำหนดให้สมรรถนะทางการบริหารของผู้บริหารระดับภาควิชาสาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ เป็นความสามารถของผู้บริหารระดับภาควิชาที่มีผลต่อความสำเร็จตามเป้าหมายของงานภาควิชา ซึ่งผู้ที่ดำรงตำแหน่งนั้นจะต้องมีความสามารถด้านความรู้ เจตคติ ทักษะ ประสิทธิภาพซึ่งเป็นคุณลักษณะที่แสดงถึงขีดความสามารถของผู้บริหารระดับภาควิชา ที่สำคัญและจำเป็นต้องใช้ในการบริหารภาควิชาให้บรรลุผลตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ ประกอบด้วยสมรรถนะเบื้องต้น 8 ด้าน คือ 1) สมรรถนะด้านการบริหารจัดการ 2) สมรรถนะด้านภาวะผู้นำ 3) สมรรถนะด้านสัมพันธภาพ 4) สมรรถนะด้านการสื่อสาร 5) สมรรถนะด้านการบริหารวิชาการ 6) สมรรถนะด้านการบริหารทรัพยากร 7) สมรรถนะด้านการบริหารอาจารย์ และ 8) สมรรถนะด้านการพยาบาลและการพัฒนาวิชาชีพ

สำหรับขอบเขตเนื้อหาด้านรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะทางการบริหารของผู้บริหารระดับภาควิชาสาขาวิชาพยาบาลศาสตร์มหาวิทยาลัยของรัฐประกอบด้วยลักษณะสมรรถนะที่สำคัญและจำเป็นของผู้บริหารระดับภาควิชา แนวทางในการพัฒนาสมรรถนะในภาพรวม และแต่ละด้าน

ระบบและกลไกหรือการบริหารจัดการและบริบทที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาสมรรถนะ

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร ได้แก่ อาจารย์พยาบาลที่ปฏิบัติงานในสถาบันการศึกษาพยาบาลในระหว่างปีการศึกษา 2546-2547 สังกัดมหาวิทยาลัยของรัฐจำนวน 10 แห่ง

2.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มที่ 1 ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูลหลักที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิโดยเลือกอย่างเจาะจงจากกลุ่มประชากรที่ดำรงตำแหน่งหรือเคยดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถาบันการศึกษาพยาบาลทั้งระดับคณะและภาควิชา ตามเกณฑ์คุณสมบัติที่กำหนด เพื่อให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารงานระดับภาควิชาและสมรรถนะทางการบริหารที่สำคัญของผู้บริหารระดับภาควิชาที่ควรจะเป็นจำนวนผู้ทรงคุณวุฒิกำหนดตามการสุ่มเชิงทฤษฎี (Theoretical Sampling) หรือจนได้ข้อมูลที่เพียงพอที่จะสร้างเป็นแบบสอบถามองค์ประกอบสมรรถนะทางการบริหารของผู้บริหารระดับภาควิชา

กลุ่มที่ 2 ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นอาจารย์พยาบาล โดยการสุ่มอย่างง่ายจากกลุ่มประชากรที่ปฏิบัติงานจริงในช่วงเก็บข้อมูล ซึ่งประกอบผู้บริหารระดับคณะ ระดับภาควิชาและอาจารย์พยาบาลที่มีประสบการณ์การทำงานในสถาบันการศึกษายาบาลนั้นมาแล้ว 1 ปีขึ้นไป จำนวนประมาณไม่ต่ำกว่า 3 เท่าของจำนวนตัวแปรย่อยขององค์ประกอบสมรรถนะทั้งหมด หรือจำนวน 300 คน (Munro, 2001; Osborne & Costello, 2004) เพื่อให้ได้ข้อมูลที่เพียงพอในการวิเคราะห์องค์ประกอบ (Factors Analysis)

กลุ่มที่ 3 ได้แก่ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิโดยเลือกอย่างเจาะจงตามกลุ่มประชากรที่ดำรงตำแหน่งผู้บริหารสถาบันการศึกษาพยาบาลทั้งระดับคณะและภาควิชา ตามเกณฑ์คุณสมบัติที่กำหนด เพื่อให้สัมภาษณ์เกี่ยวกับแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะทางการบริหารของผู้บริหารระดับภาควิชา ข้อมูลที่ได้นำไปสร้างข้อเสนอรูปแบบการพัฒนาสมรรถนะทางการบริหารของผู้บริหารระดับภาควิชา สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ โดยใช้แนวคิดทฤษฎีระบบประยุกต์เข้ากับแนวคิดการบริหารเชิงกลยุทธ์(รายละเอียด ในบทที่ 2 หน้า 46-47) ซึ่งสรุปเป็นแนวทางในการพัฒนาสมรรถนะทางการบริหารของผู้บริหารระดับภาควิชา สาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ คือ ยุทธศาสตร์เชิงนโยบาย ยุทธศาสตร์เชิงกระบวนการพัฒนา และยุทธศาสตร์เชิงผลลัพธ์

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. ผู้บริหารระดับภาควิชา หมายถึง หัวหน้าภาควิชา ประธาน หรือหัวหน้าโปรแกรมหรือสาขาวิชา หรือกลุ่มวิชาที่ได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ 6 เดือนขึ้นไป

2. สมรรถนะ หมายถึง ความสามารถของบุคคลที่แสดงถึง ความรู้ เจตคติ ทักษะ ประสิทธิภาพและคุณลักษณะที่จะทำให้การปฏิบัติงานบรรลุผลสำเร็จ ตามมาตรฐานขั้นต่ำที่พึงพอใจได้ ในการวิจัยนี้ผู้วิจัยกำหนดองค์ประกอบสมรรถนะเบื้องต้น 8 องค์ประกอบดังนี้ สมรรถนะด้านการบริหารจัดการ สมรรถนะด้านภาวะผู้นำ สมรรถนะด้านการสร้างสัมพันธภาพ สมรรถนะด้านการสื่อสาร สมรรถนะด้านวิชาการ สมรรถนะด้านการบริหารทรัพยากร สมรรถนะด้านการบริหารอาจารย์ และสมรรถนะด้านการพยาบาลและการพัฒนาวิชาชีพ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

2.1 สมรรถนะด้านการบริหารจัดการ ได้แก่ ความสามารถในการวิเคราะห์งาน การกำหนดวิสัยทัศน์และพันธกิจของภาควิชา การกำหนดเป้าหมายของงาน การวางแผนกลยุทธ์ และนำแผนไปสู่การปฏิบัติ การกำกับให้อาจารย์ดำเนินการตามแผน การประเมินผลการดำเนินงาน การใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศ การสร้างความร่วมมือประสานงานทั้งในและนอกภาควิชา ให้เกิดประโยชน์ต่อการบริหารจัดการรวมทั้งความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับการอุดมศึกษา นโยบายของมหาวิทยาลัย ระเบียบและข้อปฏิบัติต่าง ๆ

2.2 สมรรถนะด้านภาวะผู้นำ ได้แก่ การมีวิสัยทัศน์ การสร้างแรงจูงใจที่มุ่งสู่ผลสำเร็จ การตัดสินใจ การแก้ปัญหาและความขัดแย้งต่าง ๆ การคิดเชิงริเริ่มสร้างสรรค์ การนำและประสานงานให้เกิดการเปลี่ยนแปลง การนำกลยุทธ์ระดับคณะไปสู่การปฏิบัติ การประสานและให้ข้อมูลต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการทำงานของอาจารย์และภาควิชา การตัดสินใจและแก้ไขปัญหาข้อขัดแย้งในภาควิชา เชื่อมโยงและนำแผนหรือนโยบายไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้สอดคล้องกับแผนกลยุทธ์ของคณะและมหาวิทยาลัย การมีส่วนร่วมในการพัฒนานโยบายของคณะและมหาวิทยาลัย การเป็นตัวแทนที่สื่อแสดงความเป็นวิชาการของภาควิชา

2.3 สมรรถนะด้านสัมพันธภาพ ได้แก่ การแสดงความเข้าใจในผู้ร่วมงาน การมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดี รู้จักขอรับรองหรือปฏิเสธเมื่อจำเป็น

2.4 สมรรถนะด้านการสื่อสาร ได้แก่ การมีทักษะในการใช้ภาษาในการพูด ฟังและนำเสนอความคิดเชิงวิชาการที่สร้างสรรค์ มีการมอบหมายงานชัดเจน มีการสื่อความหมายที่ตรงไปตรงมา มีการประชุมที่มีประสิทธิภาพ การเป็นตัวแทน การเจรจาต่อรอง หรือการเป็นผู้ประสานงานทั้งกับผู้บริหารระดับสูงหรือเป็นตัวแทนในการสื่อสารโดยตรงกับคณบดี และการติดต่อกับหน่วยงานภายนอก

2.5 สมรรถนะด้านการบริหารวิชาการ ได้แก่ ความรู้ความสามารถในการบริหารหลักสูตรและรายวิชา การเตรียมแหล่งฝึกประสบการณ์วิชาชีพ การมีทักษะการสอนทั้งในชั้นเรียนและในคลินิก มีความสามารถในการทำวิจัย การพัฒนาองค์ความรู้ในสาขาวิชาและวิชาชีพ การเป็น

ที่เลี้ยงสำหรับอาจารย์ที่เป็นนักวิจัยหน้าใหม่ การกระตุ้นและชี้แนะให้มีการกำหนดทิศทางแผนการวิจัย และกลยุทธ์การส่งเสริมให้อาจารย์ได้มีการทำวิจัยอย่างต่อเนื่อง รวมทั้งการให้บริการวิชาการแก่สังคม

2.6 สมรรถนะด้านการบริหารทรัพยากร ได้แก่ ความรู้ความสามารถในการจัดสรรทรัพยากร การสรรหางบประมาณ เพื่อสนับสนุน เอื้ออำนวยความสะดวก จัดสภาพแวดล้อม ให้การปฏิบัติงานของอาจารย์บรรลุเป้าหมายทั้งส่วนตนและของภาควิชา

2.7 สมรรถนะด้านการบริหารอาจารย์ ได้แก่ ความรู้ ความสามารถในการสร้างทีมงานและการมีส่วนร่วมของคณาจารย์ การคัดเลือกอาจารย์ใหม่ การปฐมนิเทศ การเป็นพี่เลี้ยง การให้คำปรึกษาแก่คณาจารย์ในด้านต่าง ๆ กำกับ กระตุ้น ส่งเสริม พัฒนาและการเสริมสร้างพลังอำนาจอาจารย์ในการปฏิบัติงานให้บรรลุเป้าหมายในบรรยากาศแห่งความสุขและความพึงพอใจ

2.8 สมรรถนะด้านการพยาบาลและการพัฒนาวิชาชีพ ได้แก่ ความรู้ความสามารถในการปฏิบัติการพยาบาล การประสานความร่วมมือกับฝ่ายบริการ และองค์กรที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาการเรียนการสอนในคลินิก และการพัฒนาคุณภาพการบริการพยาบาล รวมทั้งการเป็นแบบอย่างที่ดีในการบริการพยาบาลแก่ทั้งพยาบาลและนักศึกษาพยาบาล

3. รูปแบบการพัฒนาสมรรถนะ หมายถึง ระบบ โครงสร้าง และกลไกที่เกี่ยวข้องกับสมรรถนะและองค์ประกอบสมรรถนะทางการบริหารของผู้บริหารระดับภาควิชา สาขาวิชา พยาบาลศาสตร์ และแนวทางหรือกลยุทธ์การพัฒนาสมรรถนะทางการบริหารของผู้บริหารระดับภาควิชา ที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลจากการศึกษาในทุกชั้นตอนโดยใช้แนวคิดการวิเคราะห์เชิงระบบและการบริหารกลยุทธ์เป็นแนวทางการสังเคราะห์รูปแบบ สร้างข้อสรุปตามโครงสร้างเชิงระบบ เป็นปัจจัยนำเข้าซึ่งกำหนดเป็นยุทธศาสตร์เชิงนโยบาย ปัจจัยกระบวนการ กำหนดเป็นยุทธศาสตร์เชิงกระบวนการพัฒนา และปัจจัยผลลัพธ์ กำหนดเป็นยุทธศาสตร์เชิงผลลัพธ์

4. มหาวิทยาลัยของรัฐ หมายถึง สถาบันอุดมศึกษาซึ่งดำเนินการ โดยงบประมาณของรัฐบาลและดำเนินการจัดการเรียนการสอนสาขาวิชาพยาบาลศาสตร์ ซึ่งในการวิจัยนี้ใช้เป็นหน่วยตัวอย่างประกอบด้วยสถาบันการศึกษาพยาบาล 10 สถาบัน ดังนี้ คณะพยาบาลศาสตร์ สังกัดมหาวิทยาลัยขอนแก่น มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร มหาวิทยาลัยบูรพา มหาวิทยาลัยมหิดล มหาวิทยาลัยมหาสารคาม มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์